

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Betänkandet Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2025:59)

Mot bakgrund av de intressen som Åklagarmyndigheten har att bevaka lämnas följande yttrande.

Sammanfattning

Åklagarmyndigheten

- ansluter sig till utredningens bedömning att personkretsen som kan hållas straffrättsligt ansvarig för tillåtande av att ett barn ingår ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse inte behöver utvidgas,
- tillstyrker utredningens förslag att kriminalisera vilseledande att ingå äktenskap i vissa fall,
- tillstyrker utredningens förslag att utvidga straffansvaret för äktenskapsresor och införa en särskild bestämmelse om äktenskapsresebrott mot barn,
- tillstyrker utredningens förslag att försök – men inte stämpling – till äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn bör kriminaliseras,
- instämmer i utredningens bedömning att tvång att kvarstanna i äktenskap inte bör kriminaliseras,
- tillstyrker utredningens förslag att höja straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott,
- ansluter sig till utredningens bedömning att straffskalan för hedersförtryck inte bör skärpas, samt
- tillstyrker utredningens förslag att vissa hemliga tvångsmedel bör få användas vid utredningen av äktenskapstvång och barnäktenskapbrott, men föreslår att möjligheterna ska utökas ytterligare.

Inledande synpunkter

Som utredningen konstaterar är hedersrelaterat våld och förtryck ett allvarligt samhällsproblem, och de hedersrelaterade brotten är till sin karaktär svåra att upptäcka, utreda och lagföra. Mot denna bakgrund välkomnar Åklagarmyndigheten utredningens förslag om ett utökat tillämpningsområde av vissa hedersrelaterade brott och att hemliga tvångsmedel ska få användas vid utredningen av äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. I det följande redogörs för de synpunkter Åklagarmyndigheten har på förslagen och den fortsatta beredningen.

7.3.6 Det finns inget behov av att utvidga kretsen av personer som kan hållas straffrättsligt ansvariga för tillåtande av att en person som inte fyllt 18 år ingår ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse

Åklagarmyndigheten finner i likhet med utredningen att det är motiverat att straffansvaret för barnäktenskapsbrott genom tillåtande är begränsat till barnets vårdnadshavare eller den som trätt i dennes ställe. Rekvisitet *tillåter* i barnäktenskapsbrottet omfattar inte bara aktiva handlingar utan även underlåtenhet att ingripa i vissa fall. Straffansvaret blir därmed tämligen långtgående. Övriga släktingar eller närstående som medverkar till att ett barnäktenskapsbrott kommer till stånd utan att vara gärningspersoner kan redan idag dömas som anstiftare eller medhjälpare till brottet. Tillsammans med den föreslagna kriminaliseringen av underlåtenhet att avslöja eller förhindra barnäktenskapsbrott som följer av annan utredning föreligger enligt Åklagarmyndighetens mening inget praktiskt behov av att utvidga straffansvaret för tillåtande av att ett barn ingår ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.

7.4.3 Vilseledande att ingå äktenskap bör i vissa fall kriminaliseras

Åklagarmyndigheten tillstyrker utredningens förslag att kriminalisera vilseledande att ingå äktenskap i vissa fall. Lika med utredningen erfar Åklagarmyndigheten att det förekommer att vuxna personer vilseleds att ingå äktenskap. Mest utsatta för denna risk är personer med intellektuella funktionsnedsättningar, som är särskilt skyddsvärda individer. I de fall brottsoffret vilseleds kring den omständigheten att det är ett äktenskap som ingås, eller denne vilseleds kring rättshandlingens verkliga innebörd och möjligheten att lämna äktenskapet, framstår gärningen som så straffvärd att en kriminalisering är motiverad. Eftersom innebörden i begreppet vilseledande föreslås vara detsamma som i bedrägeribestämmelsen bör bestämmelsen inte medföra några större tillämpningsproblem.

7.5.4 Ett utvidgat straffansvar för äktenskapsresor

Åklagarmyndigheten tillstyrker att äktenskapsresebrottets tillämpningsområde utvidgas. Som utredningen konstaterar är situationen då en person företar en resa i syfte att ingå äktenskap på grund av tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet minst lika straffvärd som situationen då resan företas till följd av ett vilseledande. Alla dessa situationer kan heller inte komma att täckas av bestämmelsen om olaga tvång, som ställer förhållandevis höga krav på tvångets karaktär. För den som lever i en hederskontext kan även påtryckningar som objektivt sett framstår som mindre allvarliga, som t.ex. hot om uteslutning från familjegemenskapen, vara mycket svåra att stå emot. Också Åklagarmyndigheten erfar att människohandelsbestämmelsen är svår att tillämpa och inte ger ett tillräckligt straffrättsligt skydd för dessa situationer. Det är ändamålsenligt att bestämmelsen utformas så att den omfattar samma handlingssätt som bestämmelsen om äktenskapstvång så att lagstiftningen blir enhetlig och sammanhängande. Som utredningen föreslår är det också önskvärt att brottsbenämningen ändras till äktenskapsresebrott, för att bättre återspegla bestämmelsens innehåll.

7.5.5 En ny straffbestämmelse om äktenskapsresebrott mot barn

Åklagarmyndigheten tillstyrker förslaget att införa ett särskilt äktenskapsresebrott mot barn som även omfattar att förmå eller på annat sätt tillåta att ett barn reser till en annan stat i syfte att personen ska utsättas för ett barnäktenskapsbrott. Som utredningen konstaterar har svenska myndigheter ofta svårt att ingripa när ett barn väl förts utomlands i syfte att giftas bort. Barn som förts utomlands har också i regel svårare att söka hjälp vilket medför att deras utsatthet blir mycket stor. Det är därmed angeläget att införa ett särskilt äktenskapsresebrott mot barn. Det framstår som lämpligt att bestämmelsen i likhet med barnäktenskapsbrottet omfattar såväl aktiva handlingar som underlåtenhet att agera, och att rekvisitet tillåter får samma innebörd som i nämnda brott och därmed främst träffar barnets vårdnadshavare.

7.6.3 Försök till äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn är straffvärt

Åklagarmyndigheten tillstyrker att äktenskapsresebrott respektive äktenskapsresebrott mot barn kriminaliseras på försöksstadiet. En tidigare lagd kriminalisering är motiverad av de allvarliga konsekvenser som de fullbordade brotten kan få för de utsatta. Den föreslagna ändringen medför dock gränsdragningsproblem i förhållande till brottet förberedelse till äktenskapstvång respektive barnäktenskapsbrott. Situationen kan uppstå att den misstänkte

bokat en utlandsresa som brottsoffret har för avsikt att genomföra men som blir inställd. Försökspunkten för äktenskapsresebrottet torde ha uppnåtts och faran för brottets fullbordan har varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter. Eftersom resan är en förutsättning för att äktenskapet ska kunna komma till stånd torde gärningen också vara att bedöma som förberedelse till äktenskapstvång. Utredningen ger ingen ledning kring vilket brott gärningen bör bedömas som. Gränsdragningsproblematiken behöver belysas i den fortsatta beredningen.

När det gäller stämpling till äktenskapsresebrott gör Åklagarmyndigheten samma bedömning som utredningen, dvs. att en kriminalisering inte behövs eftersom agerandet istället kan bedömas som stämpling till äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott.

7.7.4 Tvång att vara kvar i ett äktenskap bör inte kriminaliseras särskilt

Lika med utredningen bedömer Åklagarmyndigheten att tvång att vara kvar i ett äktenskap inte bör kriminaliseras särskilt. Skälen för detta är flera. Det kan finnas många anledningar till att en person upplever sig tvingad att vara kvar i ett äktenskap utan att situationen är sådan att ett straffansvar är påkallat. Det skulle innebära svårigheter att avgränsa vari det straffbara agerandet skulle bestå på ett sätt som är förenligt med legalitetsprincipens krav på förutsebarhet. Brottet skulle också vara svårt att avgränsa i tid och konkurrensproblem skulle kunna uppstå i förhållande till brottet äktenskapstvång.

Om regeringen ändå skulle gå vidare med en kriminalisering är Åklagarmyndigheten av uppfattningen att straffbestämmelsen inte bör utgå från rekvisitetet förmår, utan istället straffbelägga den som hindrar en person från att lämna ett äktenskap genom olaga tvång, utnyttjande av utsatt belägenhet eller vilseledande. En sådan straffbestämmelse skulle som utredningen framhåller förutsätta en viljeyttring från brottsoffret och någon form av åtgärd från gärningspersonens sida, vilket skulle leda till mindre bevisproblem än den andra föreslagna utformningen. Bevisvärigheter skulle dock kvarstå, bl.a. kring orsakssambandet mellan gärningspersonens åtgärd och hindrandet att lämna äktenskapet.

8.3.3 Det finns skäl att skärpa straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Åklagarmyndigheten tillstyrker att straffskalan för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott skärps. Som utredningen konstaterar är äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott allvarliga brott som både innebär ett övergrepp för den utsatte i samband med brottets fullbordan och riskerar att få långvariga negativa konsekvenser för densamme. Åklagarmyndigheten instämmer i utredningens bedömning att brottets allvar inte återspeglas i dagens straffskala. Därutöver framstår straffskalan som omotiverat mild i förhållande till andra allvarliga brott som på senare år fått strängare straffskalor, såsom grovt olaga tvång. Den föreslagna straffskalan om fängelse i lägst sex månader och högst sex år framstår som väl avvägd.

8.5.2 Det finns inte skäl att skärpa straffskalan för hedersförtryck

Åklagarmyndigheten ansluter sig helt till utredningens bedömning att straffskalan för hedersförtryck inte bör skärpas.

9.15 Hemliga tvångsmedel bör få användas i utredningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Som utgångspunkt ställer sig Åklagarmyndigheten positiv till förslaget att tillåta användningen av hemliga tvångsmedel i utredningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Brotten är till sin karaktär svårutredda inte minst då de ofta planeras i en hemmiljö och då personer som skulle kunna lämna uppgifter sällan vill, eller vågar, göra detta. Som utredningen anför kan de uppgifter som får inhämtas med hjälp av föreslagna hemliga tvångsmedel endast i begränsad utsträckning inhämtas via andra åtgärder. Detta gäller särskilt vid utredning av hedersrelaterade brott eftersom en målsägande som lever i en hederskontext exempelvis inte alltid vågar spara meddelanden och annan bevisning i sin telefon på grund av risk för att familjemedlemmar kontrollerar denna. Hemliga tvångsmedel skulle utgöra viktiga utredningsåtgärder i utredningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

I betänkandet föreslås att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (HAK) och hemlig dataavläsning (HDA) ska få användas endast när någon är skäligen misstänkt för brott. Detta skiljer sig från utredningens förslag avseende hur hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (HÖK) och hemlig kameraövervakning (HKÖ) ska få användas. Åklagarmyndigheten anser att möjligheten att få använda HAK och HDA bör införas även för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott. Utredningen saknar tydliga

skäl för begränsningen av användningen av HAK och HDA. Både HAK och HDA skulle utgöra välkomna utredningsåtgärder som kan förväntas få stod nytta vid utredningar av aktuella brott. Dessa tvångsmedel får idag användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för bl.a. utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande mot barn. Ett barnäktenskapsbrott är gott och väl att betrakta som lika allvarligt som dessa brott. Integritetsintrånget som kan uppstå vid sådan användning är heller inte större än att användningen är motiverad. Enhetliga användningsmöjligheter för samtliga nämnda hemliga tvångsmedel främjar också systematiken i lagstiftningen.

Vad gäller integritetsintrånget vid användningen av HDA är skyddet för enskildas integritet något starkare än utredningen framhåller på s. 261, eftersom lagen om hemlig dataavläsning föreskriver att sådana villkor *ska* anges när beslutet gäller kameraövervakningsuppgifter som avser en viss person (14 och 18 §§ i nämnda lag). Detta bör vägas in vid bedömningen av tvångsmedlets tillåtlighet vid utredningen av äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Avslutningsvis noteras att den föreslagna ändringen i 27 kap. 18 a § RB endast hänvisar till 4 kap. 4 c § första och tredje styckena BrB och därmed inte omfattar äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott i form av ingående av en äktenskapsliknande förbindelse. Åklagarmyndigheten ifrågasätter om denna begränsning verkligen är avsiktlig och understryker vikten av att kunna använda hemliga tvångsmedel också vid äktenskapsliknande förbindelser. 27 kap. 18 a § RB bör istället innehålla en hänvisning till 4 kap. 4 c § BrB i dess helhet.

Detta yttrande har beslutats av vice riksåklagaren Eva Thunegard efter föredragning av extra åklagaren Julia Cedergren. I den slutliga handläggningen av ärendet har också rättschefen Marie-Louise Ollén, vice överåklagaren Åsa Hiding och kammaråklagaren Helena Ljunggren deltagit.

Eva Thunegard

Julia Cedergren

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättschefen

Biblioteket